

KOSZTOLNYIK ZOLTÁN

Esetleges spanyol (León-aragóniai), valamint nyugati behatás III. András diétáinak összetételében

Bölcs X. Alfonzo, León-Kasztília királya törvényeiben, a *Siete partidas*, közel 2 700 dolgozatot magába foglaló törvénykönyvében hangsúlyozta, hogy az uralkodó egymagában nem törvénykezik, hanem országa „minden jó emberével” eszközöl törvényeiben szükséges változásokat. Ha újabb törvényre van szükség, az uralkodó kikéri megértő és bölcs egyének, *ricos omnes*: udvari, illetve országnagyok tanácsát. Joggyűjteményének előszavában kiemeli, hogy törvényeit az érsekek, püspökök, továbbá a jogban jártas főemberek tanácsával és hozzájárulásával hozza. Bölcs Alfonzónak az az álláspontja, hogy császár, király, illetve megbízottak hozhatnak törvényt, de az uralkodó önmagában nem törvények forrása – csupán a törvényhozás szerves résztvevője. Így például hozzájárulása nélkül jogi cikkely nem válik jogerőssé. Mint uralkodó elismeri, hogy az *usus*: régi időkbe visszanyúló jogi szokás, illetve a *consuetudo*: rövidebb múlttal rendelkező jogszokás bírósági használatra, bár jogilag szavatolt, gyengíti az írott törvény értékét. A *fuero* pedig, bár különbözik a szokásjogtól, a törvény és igazságszolgáltatás fontos kelléke, mert „jó és bölcs” egyének alkalmazzák azoknak jóváhagyásával, akikre vonatkozik. Az írott törvény tehát fontosabb és hasznosabb, mint a múltba visszatekintő szokásjog, mert azt a jogban jártas személyek alkották a királlyal egyetemben és írásba foglalták, nehogy elenyésszen.

Az 1020. évi összejövetelen a „spanyol királyság” főpapjai és legjobbjai Leónban a király és a királyné felszólításának engedelmeskedve tanácskoztak, hogy a királyi pár jelenlétében törvényt hozzanak; „...in praesentia domini Alfonsi et uxoris eius Geloire, convenimus apud Legionem in ipsa sede beatae Mariae omnes pontifices, abbates et optimates regni Hispaniae, et issu ipsius regis talia decreta decrevimus, quae firmiter teneantur futuris temporibus.”

Ferdinánd király feleségével 1050-ben hívott egybe tanácskozást Cojanában – „fecimus concilium in castro Cojanza” –, hogy országa püspökeivel, apátjaival és főuraival, „et totius nostri regni optimatibus” határozzon a kereszténység, – *recte*: itt a keresztény államforma – helyreállítása érdekében: „ad restorationem nostrae Christianitatis.” Megfigyelendő, hogy Alfonso idejében a királyi szóra, „et issu ipsius regis” egybegyűlt főpapok és országnagyok voltak a törvényhozók: „omnes pontifices, etc., ... talia decreta decrevimus”; ezzel ellentétben Ferdinánd király kastélyában maga tartott összejövetelt, hogy országa, *nostrum regnum*, főpapjaival és főembereivel a kereszt-

tény királyság ügyét felújítsa. Mintha királyi intésre egy *concilium mixtum* ült volna össze a király udvarában, hogy országos vallási és politikai kérdésekben intézkedjék.

Több mint egy évszázadnak kellett eltelténie ahhoz, hogy Leónban IX. Alfonzo király udvart tartva gyűlést hívjon össze 1188-ban országa: *regni mei*, főpapjaival, főembereivel, *valamint* – s ez fontos! – országa minden városának küldötteivel. Itt fordult elő először, hogy a királyság városai választott képviselőket küldtek az országos gyűlésre, hogy érdekeiket képviseljék. Figyelemre méltó a határozatok szövege: „Ego, dominus Aldelfonsus, rex Legionis et Galliciae, cum celebrarem curiam apud Legionem cum archiepiscopis et episcopis et magnatibus regni, mei, et cum electis civibus ex singulis civitatibus...” Az uralkodó tehát „udvart tartott,” ahol a városok *választott* küldöttei is megjelentek. Előttük a király kijelentette, hogy háborút nem kezd, békét nem köt, de határozatot, *placitum*, sem hoz főpapjai, nemesei és „jó embereinek” hozzájárulása nélkül, mert tanácsuk csupán segíti az uralkodót abban, hogy helyesen gyakorolja hivatalát. „Promisi etiam, quod nec faciam guerram vel pacem vel placitum, nisi cum concilio episcoporum, nobilium, et bonorum hominum, per quorum concilium debeo regi.” A „bonorum hominum” kifejezés a *ricos hombrés* szókombinációra emlékeztet: a *ricos* szó gyökere a latin *regere* (a német Reich!), ami itt az uralkodó osztály tagjait jelenti, akiknek társadalmi helyzete részben születésük, részben családi és társadalmi kapcsolataik, részben jövedelmük révén predesztinálta őket a nyilvános életben való részvételle.

Az a felfogás, hogy a király révén kiadott törvényt a közösség jóváhagyta, alátámasztható az 1202. évben Beneventében a király és a királyné révén egybehívott összejövétel cikkelyeivel, amelyeknek az a további érdekessége, hogy megfogalmazásuk egy „teljes udvari ülés” keretében történt: „Dei gratia rex Legionis et Galletiae, cum uxore mea, ...notum facio vobis, ... et presentibus episcopis et vassalis meis et multis de qualibet villa regni mei *in plena curia*” (kiemelés – K. Z.).

IX. Alfonzo 1208. február havában León *városában*, „apud Legionem regiam civitatem,” újra tarott egy összejövetelet, hogy országa főpapjaival, nagyaival, báróival – itt különválasztja az ország „nagyjait” a báróktól: „et totius regni primatum et baronum!” – , *továbbá* a városok küldötteivel, „destinatorum a singulis civitatibus,” hogy velük maga és utódai részére törvénykezzenek; „... mihi et a meis posteris omnibus observandum,” akik elfogadták törvényeit, „multa deliberatione prehabita, de universorum consensu.” A *közösséget* a főpapok, országnagyok, bárók és a városok választott képviselői alkották: „... et totius regni primatum et baronum glorioso colegio (sic) civium, ... a singulis civitatibus considente,” akik körében az uralkodó mindenkit meghallgat, velük, közreműködésük révén hoz törvényt, és az így létrehozott törvényt önmagára is alkalmazza.

Midőn pedig X. Bölcs Alfonzo, Kasztília-León királya 1258-ban Valladoilidban gyűlésezett főpapjaival, országa nagyaival: *ricos omnes*, továbbá a városok képviselőivel, hogy véleményeiket közös nevezőre hozzák, s így a fennálló félreértéseket megszüntessék, az uralkodó újra hangsúlyozta, hogy nem önmaga hoz törvényt, hanem a meghívott főpapok, főurak – beleértve a

külön említett, társadalmilag tehát szétválasztott bárókat! –, valamint a városok képviselőinek meghallgatásával és közreműködésével eszközöl törvényváltozást. Az uralkodó csupán a közösen hozott törvényt emeli királyi hivatalából jogerőre, hogy annak megtartását mindenki részére, saját magára is kötelezővé tegye.

Német területen Habsburg Rudolf 1274-ben úgy intézkedett, hogy a salzburgi érsek, a passauai és regensburgi püspökök tartsanak összejövetelt, hogy ott a birodalom ügyeit megtárgyalják, de a birodalmi urak és bárók mellett a városok polgárait is belevonják tanácskozásaikba: „cum pro reformatione Romani imperii tractatus varii et diversi ... quatenus cum baronibus, comitibus, liberis ministerialibus, militibus, civibus et communitatibus civitatum ... colloquientur.”

A szabályt önmagára is alkalmazta. Ugyanabban az évben birodalmi tanácsot: *curiam generalem* hívott egybe, hogy a közös kérdéseket megbeszéljék. Érdekes a meghívás indokolása: „quia non est in rerum natura possibile quod substantia corporis universi capite sine membrorum subvencione regatur, interdum cogimur alios in compartacionis huius participatium evocare.” Mintha Salisbury János *Policraticus* című művében, lib. V. cap. 2, lefektett elképzés tükröződne e sorokban: szerinte a királyság olyan, mint az emberi test, ahol a „test” fej nélkül, illetve a „fej” a testtagok közreműködése nélkül nem létezhet. A politikai hatalom az ésszerűség és egyenlőség alapelveit kell, hogy magába foglalja: a *res publica*-t az ész kormányozza. „Est autem respublica, sicut Plutarco placet, corpus quoddam quod divini muneris beneficio animatur, et summae aequitatis agitur nutu et regitur quodam moderamine rationis.” (Rudolf komolyan vette a meghívást. A hercegekhez és *fideles*-hez intézett felhívásában kérte őket, hogy Lübeck polgárai részére, akik útra keltek, hogy a „kúrián” részt vegyenek, szabad átvonulást biztosítsanak.)

I. Edward angol király 1282-ben a walesi harcokkal kapcsolatban meghívta a grófságok és városok megbízottait, hogy a fentálló problémákat megvitassák és intézkedjenek. Minden grófságból négy *megbízott* köznemes: *miles*-t hívott meg; et quattuor milites de utroque comitatum... habentes plenariam potestatem.” 1290-ben és 1294-ben pedig a grófságok „lovagjait,” azaz köznemeseit szólította fel, hogy tárgyalják meg a király és az urak által már megvitattott anyagot, amit az uralkodó az urakkal és bárókkal már megtárgyalt, s szóljanak hozzá az elmondottakhoz: „precipimus, quod duos vel tres... de militibus de comitatu praedicto, sine dilatione elegi, et eos ad nos uwsue ad Westmonasterium venire facias, „ így szól a királyi grófspánhoz, „shire reeve”, intézett utasítás.

Az aragóniai és kasztíliai *cortes*: választott megbízottak aktív részvétele a királyi kúria ülésén, ahol országos ügyeket beszéltek meg, ahol az uralkodó főpapjaival, főnemeseivel, báróival és közenemesseivel közös kérdéseket vitatott meg, továbbá a német, illetve az angol példák befolyásolták minden biztonnyal a 13. század magyar történetének alkotmányos fejlődését. Imre király felesége aragóniai királyleány volt, Konstancia, Trubadur Alfonzo leánya, II. Katolikus Péter nővére, akinek kíséretében aragónia előkelők érkeztek magyar földre, mint például a több magyar királyi iratban szereplő Simon ispán,

avagy Tota asszony, a királyné udvarhölgye, aki később II. András második feleségének, Jolántának, Courtenay Péter leányának is udvarhölgye volt, vele szintén foglalkozik legalább egy királyi oklevél. Tekintve, hogy a leóni és aragóniai cortes egybehívását és üléseit úgy a király, mint a királyné kezdeményezték, s azokon a királyi pár is résztvett, az Imre udvarába érkező spanyol királykisasszony, s az őt követő udvarhölgy, illetve nemesek hatása nem maradhatott nyom nélkül a magyar udvarban.

III. András atyja István herceg volt, II. András harmadik házasságából későn született fia, aki olasz származású édesanyja s annak rokonai révén mint gyermek itáliai nevelésben részesült. Egy ideig azonban Jolán nővérének, I. Jakab aragóniai király feleségének udvarában is tartózkodott. Onnan olasz földre tért vissza, hogy a Ravennában elszenvedett viszontagságok után Velencében egy dúsgazdag polgár leányát vegye feleségül. Ebből a házasságból született III. András. Édesapjának az aragóniai királyi udvarban nyert benyomásai nyomot hagyhattak fiának lelkében, befolyásolhatták szellemi fejlődését – annál is inkább, mivel – amint azt J. F. O'Callaghan megállapította – Jolán királyné erős akaratú asszony volt, aki nagy mértékben befolyásolta férje politikai sakkhúzásait. Az sem érdektelen, hogy I. Jakab és Jolán házasságából született több gyermek közül az egyik, szintén Jolán, X. Bölcs Alfonzo felesége lett. Mintha erre utalna a magyar krónikás fogalmazása, aki III. András családi hovatartozásának leírását így kezdi: lássuk hát ennek az Andrásnak származását. „Cuius Andree regis ortum et originem videamus.”

Andrást IV. László megölése után az ország bárói készséggel királlyá koronázták: „a baronibus regni Andreas dux feliciter coronatur.” De országlását némely nemesek, „quidem nobiles regni”, nem nézték jó szemmel, írja a krónikás, így András sérelmére, *in praeiudicium regis!* – a pápától kértek királyt. III. Andrásnak tehát alapos oka volt rá, hogy királyságát – már ti. királyi hivatalát – minden népe részvételével biztos jogi alapra helyezze.

Így történt az, hogy királysága első heteiben, 1290-ben, *congregatio generalis*-t hívott egybe és annak határozatait még „régimódon”, királyi kiváltságlevél formájában hozta nyilvánosságra – miután nemeseit előbb meghallgatta. A nádort, a tárnokmestert, országbírókat és alkancellárt – a fehérvári egyház jogait figyelembe véve – régi szokást követve az uralkodó nevezte ki – nemesei közreműködésével. „Dominus Andreas Dei gratia rex... habita congregatione generali... nobilium regni nostri a sanctis progenitoribus nostris data et concessa nobilibus privilegium... firma fide promissimus observare.” Azáltal, hogy az uralkodó főtisztviselőit, nemeseit meghallgatva nevezi ki, nemeseinek befolyást biztosít a kormány vitelében. Amikor a nádor országszerte bíraskodik, megyéenként nemcsak a megyés ispán, hanem négy megyei nemes is kíséri, akik törvényellenes eljárást észlelve az uralkodóhoz fellebbezhetnek. A megye nemessége így közvetlen kapcsolatba került az uralkodóval, mint minden jog forrásával.

Az 1298. évi magyar diétán már a meghívott főpapok voltak azok, akik a papi és nemesi osztályok – rendek? – határozatait írásba foglalták, hogy azokat pecsétjükkel megerősítve bocsássák a király és bárók elé, akik saját pecsétjüket ráütve azt jogerőre emelik. Az uralkodóval szemben tiszteletteljes hangot ütnek meg. „Dominus Andreas spiritu sancto suggerente aures aperuit

suae clementiae... congregationem indixit generalem, ad haec ut prelatos et viros ecclesiasticos, nec non et nobiles regni, exclusis quibuscunque baronibus, prout moris est, ... subveniretur.”

Az 1298. évi diétán az uralkodó túlteszi magát a bárók és királyi tanácsosok alkotmányos ellenőrzésén: helyettük a főpapság és köznemesség közvetlen befolyásának nyit utat a közéletben. A főpapok és a nemesek két-két tagot küldenek a királyi tanácsba (art. XX. ez voltaképpen a nemzet részvételét jelentette az országos ügyek kormányzása terén; Marczalinál ez a XXIII. cikkely), az udvar és az ország *helyesebb* kormányzása érdekében. Mondjuk talán úgy, hogy az uralkodó törvényes hatalmának *megszilárdítása* érdekében!

Az 1298:5. artikus együtt tárgyalja a király és királyné elbitorolt birtokait; spanyol földön a király és királyné igényei, szándékaik a főpapok, országnagyok és városi kiküldöttek érdekeivel együtt került tárgyalásra. A magyar diétán III. András velencei származású feleségének, Marosini Tomasinának befolyása érvényesült, amint ez kitűnik az 1298:7. cikkely rendelkezéséből, mely kimondja, hogy ha uralkodó nem bünteti meg kellően a nyilvános bűnözőket, az egyház veszi átok alá. A spanyol *cortesén* az uralkodó elvben elismerte, hogy a meghívottak hozzájárulása: közreműködése nélkül eredményesen nem uralkodhat.

Az 1298. évi diétán a küldöttek kellően ellensúlyozták a bárók és főnemesek országos dolgokba való beleszólását. Nem volt véletlen, hogy a főpapi tanácsosok az esztergomi és kalocsai egyháztartomány püspökei közül kerültek ki, akik tisztjüket három hónaponként változtatták azért, mert el akarták kerülni a személyes érintkezésem alapuló, a bárók részéről megnyilvánuló esetleges befolyás veszélyét. Az sem volt véletlen, hogy a nemesi tanácsokat a diéta választotta, de a kincstár fizette őket – mintegy fizetőképességükre figyelmeztetve az uralkodót körülvevő bárókat. A diétán hozott határozatok egyike leszögezte, hogy a királyi végzés, illetve adomány érvénytelen a főpapi és nemesi választottak hozzájárulása nélkül.

1267-ben IV. Béla még királyi kiváltságlevél formájában hitelesíti a királyi serviensek közjogi helyzetét. „Nos B(ela) dei gratia rex... significamus omnibus praesentes litteras inspecturis...”. Az 1290-es években a hatalmáért küzdő magyar uralkodó a nemesi diétán erősíti meg az ősi jogon birt nemesi szabadságot, hogy ezzel királyi hivatalát alátámassza. Az aragóniai családi kapcsolatokkal bíró, Ravennából, illetve Velencéből hazatérő III. András természetesen tartotta, hogy a közéletben közakarat érvényesüljön: „...de his, quae regiae magnificentiae et statui regni... et ordine aliorum consuletur.”

A magyar földön még gyéren létező városok és városi lakosság helyett a köznemességre hárult tehát az a feladat, hogy az uralkodóval való együttműködés alapján, illetve nyugati: spanyol, német, angol, majd itáliai példákat követve a közügyekben való öntudatos részvétele révén az utolsó Árpád-házi királyt Magyarország első alkotmányos uralkodójává tegye!

Jegyzetek

1. Bölcs Alfonzo törvénykönyve – közel 2700 jogi témával foglalkozó dolgozat gyűjteménye, Burns, R. I.: *The Worlds of Alfonso the Learned and James the Conqueror*. Princeton, 1985. 12.; *Siete partidas*. Madrid, 1807. u.ny. 1972. I:1. 18–19., ill. I:2. 11.; *Especulo*, bev., In: *Opusculos legales del Rey Alfonso el Sabio*. Madrid, 1886.; Scott, S. P.: *Las Siete Partidas*, New York, 1931. kitűnő angol fordításban. Lásd: Beretta, A. Ballestros: *Alfonso X el Sabio*. Barcelona, 1963.; O'Callaghan, J. F.: *A History of Medieval Spain*, Ithaca-London, 1975. 358kk., de külön fejezetekben tárgyalja a kor társadalmi és gazdasági hátterét, uo. 459kk., valamint a vallásos és kulturális fejlődést, uo. 487kk.; Hillgarth, J. N.: *The Spanish Kingdoms, 1250–1516*. I. köt.: *Precarious Balance, 1250–1410*. Oxford, 1976. 425kk., terjedelmes könyvvezetet közöl, de Bölcs Alfonzo alakját szimpatikus vonásokkal rajzolja meg, uo. 215kk. Ehhez járul még két jól sikerült dolgozat; Bisson, T. N.: *Prelude to Power: Kingship and Constitution in the Realms of Aragon 1175–1250*. In: Burns, 23kk., valamint McDonald, R. A.: *Law and Politics: Alfonso's Program of Political Reform*, Uo. 150kk.; Merriman, R. B.: *Cortes of the Spanish Kingdoms in the Later Middle Ages*. In: *American Historical Review*, 16. (1911.) 476kk., és Callaghan, J. F.: *The Beginnings of the Cortes of León-Castile*. Uo. 74. (1969.) 1503kk. – alapvető munkák; még ma is használható R. B. Merriman négykötetes műve: *The Rise of the Spanish Empire*. I. köt.: *The Middle Ages*. New York, 1918. u. ny. 1962. 98kk., ill. 217kk., a kasztíliai cortessel kapcsolatos megjegyzései: Brachfeld, F. O.: *Dona Violante de Hungría, reina de Aragón*. Madrid, 1942. III. Endre néniével, aki Aragónia királynéja volt, foglalkozik. Bőséges anyagot és alapos feldolgozást nyújt Procter, E. S.: *Curia and Cortes in León and Castile, 1072–1295*. Cambridge, 1980., uó. *The Castilian Chancery in the Reign of Alfonso X*. In: *Oxford Essays in Medieval History*. Oxford, 1934. 103kk. I. Jakab aragón király második feleségével, aki II. András leánya volt, Callaghan 346k. foglalkozik: erős akarátú asszonyként jellemzi. Leányuk, szintén Violante (Jolán), X. Bölcs Alfonzo felesége lesz, Burns 211kk.
2. Hillgarth I. 278kk. az aragóniai cortessel foglalkozva hangsúlyozza, hogy „the basis of the Cortes was seen in subject's duty to give counsel and aid to the king in his court, when he summoned them. The king promised not to act without taking counsel, but he was not bound to follow the counsel he received.” Uo. I. 304. A spanyol forrásokból származó latin idézetek a Colmeiro, M. (ed.): *Cortes de los antiguos reinos de León y de Castilla*. 5 köt. Madrid, 1896–1922. I. 3. 7. számok alatt; e öt-kötetes gyűjteményhez M. Colmeiro írt egy kétkötetes bevezetést ugyanazzal a címmel, Madrid 1883–84. Az aragóniai cortes anyagát külön la Fuente, V. de (ed.): *Estudios criticos sobre la historia y el derecho de Aragón*. 3 köt. Madrid, 1884–86. közölte.
3. Fontos H. Mitteis klasszikus műve: *Der Staat des hohen Mittelalters*. 8. kiad. Weimar, 1968. 414kk., aki megjegyezte, hogy az aragóniai cortes világi eredetű intézmény, s nem egyházi zsinatokból fejlődött ki, mint például a kasztíliai. Mitteis figyelmeztet, hogy I. Jakab trónraléptekor sikerrel legyűrte a főnemesek igitkezését, hogy a hatalmat maguknak szerezzék meg a közjó rovására! – uo. 416k. – „Die Stadtrechte – fueros; der aragónischen Städte wurden, wie auch in Kastilien, von König und Parlament bestätigt.” Uo. 416. X. Alfonso igyekezett kormányát központi vezetés alá helyezni, uo. 419.
4. Habsburg Rudolf diétáit a *Monumenta Germaniae historica. Leges. Constitutiones* III. 67. jellemzi, ill. a lübecki polgárokkal összefüggésben 58. 1231-ben II. Frigyes császár Siena és a toszkán városokat felszólította, hogy az év áprilisában megtartandó tanácskozásra választott képviselőket küldjenek, „electos de communitate vestra viros providos et discertos ad nostram presentiam transmittatis. Uo. II. 52. Hampe, K.: *Das Hochmittelalter*. 5 kiad. Köln-Graz, 1963. 409. írja, hogy a meghívás „war nicht Selbstzweck, sondern nur ein Kampfmittel neben anderen.” A császár nem akart népmozgalmat előidézni, cf. Gebhardt, B.: *Handbuch der deutschen Ge-*

- schichte*, 8 kiad. 4. köt. Stuttgart, 1954. etc. I. 398kk. Salisburly János: *Polcraticus*, v.2. munkáját a C. C. J. Webb 2 kötetes Oxford, 1909. kiadásban használtam. Lásd még Wilks, M.: *The World of John of Salisbury*, Oxford, 1984. széleskörű könyvszeti adatokkal. I. Edward parlamentjeivel Stubbs, W. (ed.): *Select Charters of English Constitutional History*. 8 kiad., Oxford, 1895. 410kk., foglalkozik; vö. Lyon, Bryce: *A constitutional and legal history of medieval England*. New York-London, 1960. 408kk., aki úgy látja, hogy „the king was beginning to augment his great and small councils with men who represented the lesser aristocracy and freemen of the counties and the burgesses of the towns.” – Uo., 413.
5. Imre király aragóniai házasságáról a Képes Krónika, c. 172. Szentpétery, E. (ed.): *Scriptores rerum Hungaricarum*. 2 köt. Budapest, 1937–38. (továbbiakban: SRH) I. 463. Imre halála után Konstancia II. Frigyes felesége lett. Zurita, J.: *Indices rerum ab Aragoniae regibus gestarum*, CaesarAugustae, 1578. I. 84 és 103.: jellemző a német krónikás megjegyzése, hogy Konstancia pogány volt, s csak a császárhoz való férjhez menetele révén lett keresztény! – *Chronica regia Coloniensis*, SSrG, ed. Waitz, G.: Hannover, 1880. uny. 1978. 184. Az aragóniai Simon ispánnal több királyi oklevél foglalkozik – Lásd Szentpétery, E. (ed): *Regesta regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica*. 2 köt. Budapest, 1923–87. (a továbbiakban: RA.) 393. 443. 495. 731–32. s 746. számok alatt. Tota-val, Konstancia, később II. András második feleségének udvarhölgyével a 362. számú oklevél foglalkozik.
6. III. András származásával, hazatérével és koronázásával újra a Képes Krónika 186. SRH. I. 475kk.; jellemző a Krónika kézirat f. 65va, „P” iniciálé, ill. fol. 66rb „Q” kezdőbetű rajzainak jelentősége: az elsőn a hazatérő Andrást két csuklyás egyén kíséri; a „Q” kezdőbetűn a gyermek Károlyt, „puerum XI annorum nomine Karolum”, a magyar főurak kérte pápai trónjelöltet két báró veszi közre. Dercsényi, D. (ed): *Chronicon pictum: Képes Krónika*, 2 köt. Budapest, 1963. I. köt.: faksimile. A Krónika szövegét érdemes egybevettni Iohannis Victoriensis *Libri certarum historiarum*. SSrG. ed. Schneider, F., Hannover-Leipzig, 1909. 299. 312. 332k. és 367. oldalakon tett megjegyzéseivel. Az 1290-ben, valamint 1298-ban megtartott congregatio generalis-ok szövegét a Endlicher, St. L. (ed): *Rerum Hungaricarum monumenta Arpadiana*, 2 köt. Sanktgallen, 1849. uny. Lcipzig, 1931. II. 615kk., ill. 630kk., és Marczali, H. (ed.): *Enchiridion fontium historiae Hungarorum*. Budapest, 1901. 186kk. és 191kk. szem előtt tartva, hogy például az Endlicher közölte 1298:20 Marczalinál 1298:23-nak felel meg. Az 1290. évi diétával összefüggésben lásd még RA. 3705. számot; a 4209 sz. alatt iktatott oklevél az 1298. évi diétát nevezi meg. A kor háttérét Hóman Bálint–Szekfü Gyula: *Magyar történet*. 6. kiad. 5 köt. Budapest, 1939. I. 622k; Hóman szerint III. Andrást nemzeti közhangulat emelte trónra: az egymással szembenálló hatalmi csoportok szövetkezése tette lehetővé trónra lépését. Uo. 615. A magyar városokkal Pleidell Ambrus: *A magyar várostörténet első fejezete*. In: Századok, 68. (1934.) 1kk. 158kk. és főleg 276kk., még ma is értékes dolgozata, valamint Kubinyi, A.: *Urbanisation in the east-central part of medieval Hungary*. In: *Towns in Medieval Hungary*. Ed. Ge-revich, L.: Budapest, 1990. 103kk. különösen 120k. és 145kk. értekezése. „Nyugati szemszögből”: Bosl, K. et al; *Eastern and western Europe in the Middle Ages*. London, 1970. 125kk. közelíti meg a problémát.

ZOLTÁN KOSZTOLNYIK

*Eventuelle spanische (Leon-aragonische) und westliche Wirkungen
in der Zusammenstellung der Landtage während
der Regierungszeit András' III.*

In der ersten Hälfte zeigt der Autor die Entwicklung der aragonischen Gesetzgebung vom 11. bis zur Mitte des 13. Jahrhunderts, mit besonderer Berücksichtigung der von Alfonso IX. 1188 in Leon einberufenen Versammlung, zu der zum ersten Mal auch die Vertreter der Städte eingeladen wurden. 1258 traf sich Alfonso der Weise in Valladolid mit den kirchlichen Würdenträgern und den führenden Persönlichkeiten des Landes. Auch diesmal waren auch die gewählten Vertreter der Städte anwesend. Der König betonte, die Regierungsangelegenheiten seien nicht nur die Sache des Herrschers, sondern er müsse die neuen Gesetze des Landes, die für ihn genauso gelten wie für seine Untertanen, in Einklang mit den Einberufenen machen. Neben den spanischen Beispielen zeigt die Studie auch das Auftreten der gewählten Vertreter in der Gesetzgebung im deutschen Reich und in England.

Die Einladung und die aktive Mitarbeit der gewählten Vertreter im aragonischen und kastilianischen cortes sowie die deutschen und englischen Muster übten auch auf die konstitutionelle Entwicklung Ungarns im 13. Jahrhundert ihre Wirkung aus. Die aragonisch-ungarischen dynastischen Beziehungen ließen ihre Spuren zurück. István, der Vater des 1290 zum König gekrönten András III., lebte eine Zeitlang am Hofe der Jolanta von Ungarn, der Gattin des Königs Jakob I. In den ersten Wochen seiner Regierung veröffentlichte András III. die Beschlüsse der congregatio generalis noch in der Form eines königlichen Freibriefs, die Hauptamtsträger ernannte er aber in Eintracht mit dem Adel. Auf diese Weise wurde der Einfluß des Adels in der Regierung gesichert und der Landadel hatte unmittelbaren Kontakt zum König. Am Landtag 1298 waren es bereits die eingeladenen hohen Geistlichen, die die Beschlüsse formulierten, die anschließend mit dem Petschier des Königs und der Baronen rechtskräftig wurden. András II. öffnete den Baronen gegenüber den hohen Geistlichen und dem Gemeinadel den Weg ins öffentliche Leben, die bei den Landtagen den Baronen die Waage hielten. Statt der in dieser Zeit nur spärlich vorhandenen Städte und ihres Bürgertums waren es die Gemeinadeligen, die in Zusammenarbeit mit dem König bzw. westlichen, spanischen, deutschen, englischen und italienischen Mustern folgend, durch ihre aktive Mitwirkung bei den öffentlichen Angelegenheiten den letzten König aus dem Arpaden-Haus zum ersten konstitutionellen Herrscher Ungarns machten.

ZOLTÁN KOSZTOLNYIK

*A possible Spanish (León-Aragon) and western influence
on the composition of Andrew III's Diets*

The first part of the paper outlines the development of Aragonian legislation from the 11th through the mid-13th centuries, with special attention to the meeting Alfonso IX held in Leon in 1188, with the representatives of the towns in attendance for the first time. In 1258, Alfonso X the Wise held a meeting in Valladolid with his prelates and the magnates of his realm, with the elected representatives of the towns present again. The king pointed out at that meeting that legislation was not the responsibility of the sovereign alone, but the latter ought to make new laws for the realm together with those invited, and those laws would be binding for him as well as for his subjects. In addition to Hispanic examples, the appearance of elected representatives in German and English legislatures is also briefly described.

The invitation and active participation of elected representatives in the Castilian and Aragonian cortes as well as the German and English examples influenced the constitutional development of 13th century Hungary. The 13th century dynastic connections between Aragon and Hungary did leave a mark. Stephen (István), the father of Andrew (András) III, King of Hungary crowned in 1290, had lived for a while in the court of Yolande of Hungary, wife of James I. Andrew III published the decisions of the general congregation summoned in the first weeks of his reign (1290) in the old way, in the form of a royal letters patent, but the chief officers were appointed with the assistance of the nobility. The influence of the nobility secured in the government, the county nobility thus established direct connections with the monarch. At the Diet of 1298 it was already the invited prelates who put the decisions down in writing, then the king and the barons made it law by attaching their seals to the document. In 1298 Andrew III opened the way for the prelates and the gentry as opposed to the barons into public life, thus sufficiently counterbalancing the barons at the diet. Instead of the towns and the burgesses still scarce in Hungary, it was the responsibility of the gentry, by cooperating with the monarch and through their active participation in public life, following western, Spanish, German, English and then Italian examples, to make the last member of the Árpád dynasty the first constitutional ruler of Hungary.